

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. gruodžio 21 d.

Nr. 244 (43)

Saturday supplement December 21, 2002

No. 244 (43)

Kęstutis Trimakas

NAKTĮ GIMĖ KŪDIKIS

Be pradžios ir be galo —
visada yra Esantysis...
Būties-Sąmonės Pilnumas,
Gėrio Perteklius,
Gyvybės Sužydėjimas,
Grožio Žavesys,
Tikrovės Šviesa
ir vis vien paslaptį paslaptis...

Viena mintim tobulai apsaikdamas save,
Jis nuo amžių taria Žodį — lygų sau,
Būties-Sąmonės Pilnumą,
Gėrio Perteklių,
Gyvybės Sužydėjimą,
Grožio Žavesį,
Tikrovės Šviesą
ir vis vien Paslaptį paslaptį...

Apsaikdamas save,
taria Žodį...
Tėvas — Sūnų.
Dovanodamas save,
gimdo
Tėvas — Sūnų.

Savo Gėrio Pertekliu
savo Ištarimu Žodžiu
Esantysis tveria begales
savo Būties laisvų atspindžių,
liudijančių dalelę
Jo Būties-Sąmonės-Gyvybės-
Grožio-Tikrovės...
Jo Gyvenime ir Laimėje
randančių savo gyvenimą ir laimę.

Laisva sąmonė... „aš: taip-ne“
atneša riziką,
o kai kam svaigų kvaitulį
Esančiajam „ne“ pasakyti.

„Netarnausiu!“
Vietoj Esančiojo atspindžio
— perversija.
Vietoj tiesos
— melas.
Vietoj gėrio
— niekšystė.
Vietoj gyvenimo
— mardėjimas.
Vietoj laimės
— prieangis į pragarą...

Dievo Žodis išejo ieškoti,
kas buvo prarasta...

Naktį gimė Kūdikis.
Užmerktom, nematančiom akutėm.
Silpnom, nevaldomom,
niekur nenuveinančiom kojom.
Rankutėm, vystyklaissu suvystytom,
negalinčiom nieko apglėbti...

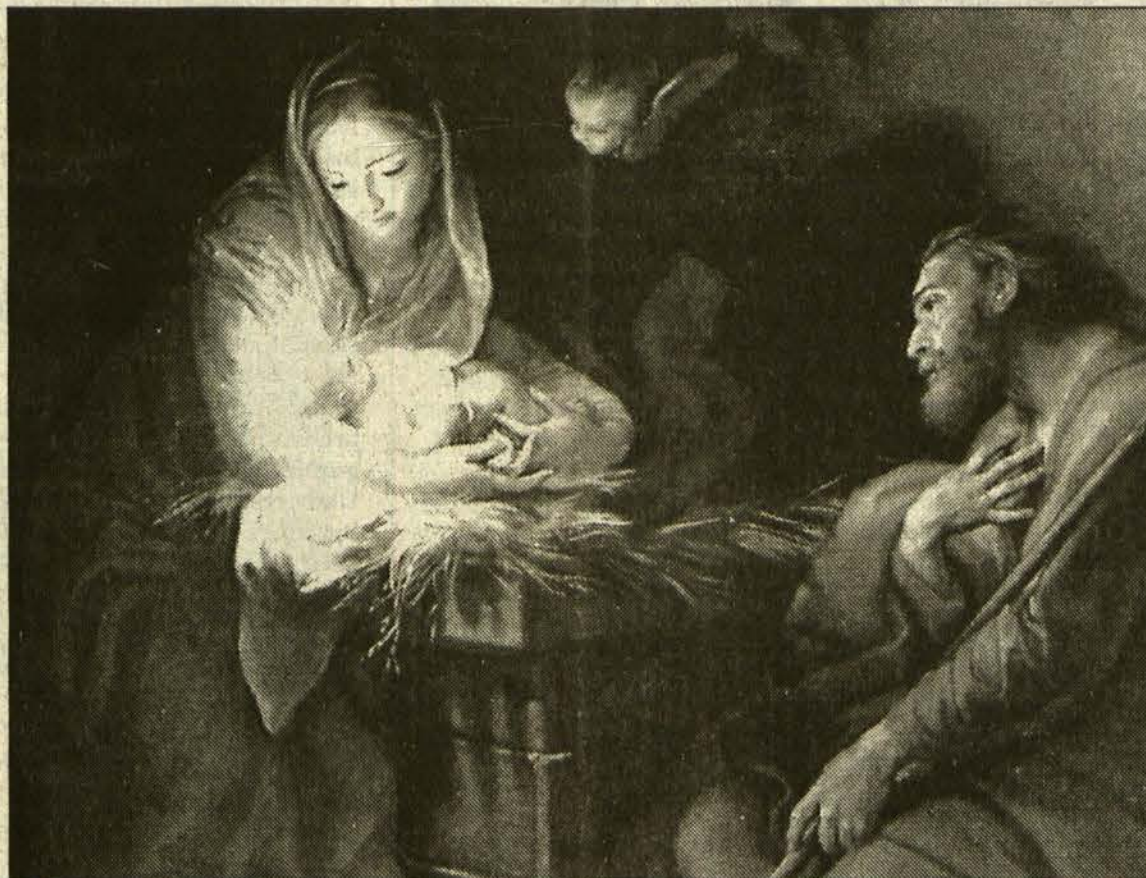
Dievo Žodis išejo ieškoti,
kas buvo prarasta, —
žemėn nukritusių, begėstančių
Jo paties atspindžių.

Naktį gimė Kūdikis.
Gimė kalno atšlaitės šaltoj oloj,
nes nebuvo vietos šiltoj užėjimui.
nes nebuvo lopšelio.

Dievo Žodis išejo ieškoti,
kas buvo prarasta:
Jį atstūmusio užėjimo savininko,

išdidaus savo pavaldinių galvų skaičiuotojo
imperatoriaus Augusto,
pavydaus karaliaus Erodo... ir begalės kitų
žemėn kritusių, begėstančių
Jo paties atspindžių.

Dieviškasis Žodis —
tylus, be žodžių.
Būties Pilnumas
sutilpo drebančiam kūnelyje.
Gėrio Perteklius
čiaupsėjo lūputėm, alkstančiom pieno.
Grožio Žavesys —
raukšlėtu naujagimio veidu.
Tikrovės Šviesa —

Pederico Barocci. (1528–1615), „Gimimas“.

Mesijo belaukiant

Kun. Viktoras Rimšelis, MIC

Visas pasaulis tūkstančius metų laukė gelbėtojo. Visą žmonių buvo apgaubusi slepianti tamsa, iš kurios nebuvo matyti nei kelio, nei šviesos. Dievo pažadas, duotas pirmiesiems žmonėms amžių pradžioje, kad ateis Atpirkėjas, ėjo iš kartos į kartą ir švytėjo mažo spindulėlio visose tautose.

Prieš Kristaus gimimą pasaulio sugedimas pasiekė ar tik ne aukščiausią laipsnį. Prieita prie nykaus sukrėtimo, kada daugybė dievų vaidavo tik aibę žmogiškosios prigimties iškrypimų. Net ir išrinktoje žydų tautoje, kuri žinojo turinti tikrosios religijos apreiškimą, religinis gyvenimas buvo persunktas ne dvasios, bet kūno rūpesčiais. Kristus rado žydų tautoje religinių sektų, kurios buvo užslopinusios aukštuosius sielos polėkius. Žymiausias jų buvo sadukėjai, fariziejai ir Rašto žinovai.

Sadukėjai netikėjo sielos nemirtingumu ir nepripažino pomirtinio gyvenimo. Netgi sinodas, kuris turėjo aiškinti religines tiesas, buvo sudarytas iš tokių atstovų, kurie patys neturėjo tikėjimo ir nesurūpino moralės įstatymais. Vyriausias kunigas buvo labiau susirūpinęs laikinąja gerove kaip tarnavimu Dievui.

Farizėjai pripažino Mozės įstatymą ir skrupulingai lai-

kėsi raidės, nematydami įstatymo dvasios. Taip ir užmušė raidę dvasią, kurios apsaugojimui įstatymas buvo duotas. Farizėjai įsinarpliojo ir paklydo išviršinėse smulkmenose — apsiplovimuose, pasninkuose, viešose maldingumo praktikose. Todėl net ir šventų dienų užlaikymas pasidarė nepakeliamas našta. Prieita iki juokus keliančių nuostatų, — fariziejų aiškinimų, negalima buvo valgyti kiaušinio, jeigu jis vištos padėtas Subatos dieną.

Kai Kristus gimė, Dovydo sosto sėdėjo Erodas, anų laikų didžiausias kriminalistas. Jis užmušė savo žmoną Mariamnę, svainį Aristobulą, nužudė du Makabėjų palikuonis — Juozapą ir Kirkaną II. Jis patsai pasmaugė savo sūnus iš pirmosios žmonos, gyvus sudegino fariziejų vadus ir prieš pat mirtį įsakė nužudyti sūnų Archelajų. Tokioje išrinktosios tautos aplinkoje gimė Kristus.

Dar juodesnis gyvenimas buvo pagoniškose tautose. Jų būklė šv. Paulius taip nušviečia laiške romiečiams: „Jie pilni visokios neteisybės, piktenybės, paleistuvystės, godulystės, nedorumo, pilni pavydo, žmogžudystės, barnių, vyčiaus, nelabumo; slapti apkalbinėtojai, garbės plėšikai, Dievo nekenciami, įžeidėjai, gimdytojams neklusnūs, bepro-

užsimerkusi, dar nieko nematė.
Dieviškasis Žodis — bežadis,
kad Jo atspindžiai vėl dieviškumu sušvystų.
Kūrėjo Žodis — bejęgis,
kad kūriniai
Jo jėga vėl galėtų...
Viešpats — nusileidęs
tarnauti tvariniams,
nepanorėjusiems Jam tarnauti.

Naktis buvo tamsi ir šalta.
Tą naktį gimė Kūdikis.
Ir Žodis — Dieviškasis Žodis
atėjo atrasti,
kas buvo prarasta...

Ieškančiojo pėdsakai, 1999. Kaunas

pasakė Aukščiausiam: „netarnausiu!“ Tada danguje liko daugybė tuščių vietų. Piktieji angelai kaip žaibas krito iš dangaus. Ką Dievas sukūrė, viskas buvo gera ir gražu. Žemėje Jis sukūrė du žmones. Pirmoji moteris nepaklausė Dievo įsakymo. Ji Jam nusikalto, nusikalto tada ir pirmasis vyras. Marija savo mintyse matė, kaip pirmieji žmonės darė atgailą. Nusikaltę angelai nesigailėjo. Todėl jie neatšaukiamai pasmerkti. O žmonių Dievas pasigailėjo, — Jis jiems pažadėjo Mesiją.

Marija rankomis klostė ir glaudė prie savęs Vaikelį, o mintimis siekė tolimiausius žemės kraštus. Atkritę žmogus nuo Aukščiausiojo, atėjo į pasaulį mirtis. Žemė per tiek amžių prisiskandė žmonių krauju, jų kaulai pridengė jos paviršių. Nepatiko Dievui gyvulių auka ir atnašaujamas jų kraujas. Apie tai Raštai kalba. Mesijas sako pranašo žodžiais, kad Jis atėjo Dievo valios vykdyti. Tai ne vizija, tai ne sapnas, bet tikrovė. Jos rankose guli Mesijas, o Ji Jo Motina. Neapsakoma meile degė visa siela, kai Marija vis daugiau ir daugiau žiūrėjo į tą naktį gimusį Vaikelį.

Tai Jis atpirks žmones ir sugrąžins savo tautą Aukščiausiam, o Ji, Marija, Jo Motina — toji moteris, apie kurią Dievas sakė, kad Ji su-trins galvą žalčiui, tykantią Jos kulnias. Tai atpirkimo pradžia. Atpirkimas prasideda su Ja, su ta moterimi, kuri šiandien galvijų kūtelėje laiko savo rankose gimusį Mesiją. Žodžiais to neapsakysi, bet Marija nieko ir nesakė, Ji mąstė apie žmones ir tautas. Daug jų praėjo per pasaulį nuo amžių pradžių iki Mesijo užgimimo. Daug jų praeis iki pasaulio pabaigos. Visų jų vil-tis ir išganymas guli šian-

dieną Jos rankose. Kagi tai patikės ir ar supras, kad Mesijas, Dievo Sūnus, šiandien mažas Vaikelis, rankomis pasiekiamas.

Regis, dangaus skliaute greičiau žvaigždės nusikinsi kaip mintimis Dievą pasieksi. O šiandieną dangaus ir žemės Kūrėjas pravirkto, kai šaltas vėjas papūtė į kūtelę. Jis laukė pagalbos iš Juozapo ir Marijos.

Tą naktį iš laukų atskubėjo piemenys. Jie išgirdo angelų giesmę. Jie nebuvo Raštų skaitę. Jie buvo tik geros valios žmonės. Todėl pažino Mesiją. Jie nežinojo pagarbos ženklų, kurių reikalauja karalių dvarai. Jie pagarbino Mesiją tiesoje ir dvasioje, nes jie mylėjo tiesą ir buvo geros valios žmonės. Žinoma, neužtenka tik geros valios. Kad ateitum prie Kristaus, reikia dar ir dangiškosios malonės, reikia dangaus Tėvo pakvietimo (Jon. 6, 44).

Šių dienų „visagaliai“ bedieviai tiesia savo rankas prie Vaikelio Jėzaus, kaip ir anuomet žiaurusis Erodas, norėdami Jį nužudyti. Negaledami Jo atrasti, neapykantos kovą atkreipia į Kristaus sekėjus. Toje kovoje, kur kovoja ne lygiais ginklais, dangus pripildomas kankinių sielomis. Ir kas laimės? Laimės tie, kurie šiandien pažeminti dėl Kristaus vardo. „Palaiminti, kai jums piktžodžiauja ir persekioja jus ir meluodami sako visa pikta prieš jus dėl mano vardo“ (Mat. 5, 11).

Nūdienis pasaulio veidas iškreiptas gal dėl to, kad krikščionys atkrito nuo Kristaus meilės. Bet gal Dievas leidžia savo išrinktiesiems išgyventi Vaikelio Jėzaus trapumą ir nesaugumą, kad po tamsios nakties išauštų šviesesnė diena ir po aršios kovos būtų garbingesnė pergalė.

Dail. Odeta Bražienė.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Dievo Žodis tapo Kanu... — 1 psl.

Poetai išreiškia Kaledų džiaugsmą. — 2 psl.

Plačiau susipažinkime ypatingos meno rūšies kūrėjui: lietuvių debiutas Londono operoje. — 3 psl.

Lietuvai reikia naujo dienraščio. — 4 psl.

Kalėdų džiaugsmas

Ses. Ona Mikailaitė

Kristaus gimimo diena iš tikrųjų nežinoma. Didžioji krikščionių šventė, švenčiama nuo pat krikščionybės pradžios, buvo Kristaus prisikėlimo šventė. 137 m. Romos vyskupas ragino krikščionis švęsti Kristaus gimimą, o 350 m. popiežius Julius I parinko gruodžio 25 d. Ta diena parinkta labai sąmoningai, nes kaip tik gruodžio viduryje pagonyms romėnai švęsdavo Saturnalias — dienas, skirtas žemdirbystės dievačiui Saturno garbei. Ši žiemos pradžios šventė minima dideliais valgiais ir gėrimais, triukšmingais pasiliksminimais, virstančiais orgijomis. Bažnyčios vadovas norėjo krikščionis apsaugoti nuo pagundos dalyvauti romėnų šventėse, duodamas jiems Kristaus gimimo šventę.

Rytuose — Persijoje, Mezopotamijoje, Babilonijoje ir net Graikijoje buvo švenčiama saulėgrąža įvairiomis apeigomis bei papročiais. Ilgos žiemos naktys ir trumpos dienos gąsdindavo senovės žmones, todėl jie įvairiomis apeigomis maldaudavo saulės sugrįžimo. Panašios šventės buvo žinomos ir Šiaurės Europoje, pvz., Skandinavų kraštuose ir Lietuvoje, gerbiančioje „saulutę motinutę“.

Tik žydai visiškai nepaisė šių pagoniškų švenčių, žinodami, kad vienas Dievas sukūręs pasaulį ir dangaus žibintus. Be jo valios niekas neišnyks. Žydai žiemos metu švęsdavo vadinamą „Šviesų festivalį“, arba Hanuką. Ši šventė jiems priminė brolių Makabiejų (apie 200 metų pr. Kr.) narsią kovą su helenistų valdovais, bandžiusiais sunaikinti žydų religiją, jų papročius bei šventoves. Hanuka priminė Jeruzalės šventyklos atgavimą bei atšventinimą Dievo garbei.

Krikščionių Kalėdos švenčia Kristaus, pasaulio Šviesos atėjimą į nuodėmės tamsoje skendinę žmoniją. Kaip Adventas kupinas Kristaus ilgesio, taip Kalėdos švyti Jo atėjimo džiaugsmu.

Evangelijoje pagal Joną Kristus dažnai vadinamas

Šviesa. Evangelija prasideda iškilmingu himnu apie Kristaus, Dievo Žodžio nužengimą iš dangaus žemėn: „Jame buvo gyvybė ir ta gyvybė buvo žmonių šviesa“ (Jn 1, 4). Pagal Joną, Gėrio su Blogiu, Mirties su Gyvybe kova tai ir Šviesos kova su Tamsa.

Krikščioniški Kalėdų papročiai išaugo ir išsišakojo per ilgus amžius. Vienas gražiausių papročių — tai žvakutė ir švieselių degimas per Kalėdas. Kai kurios tautos, pvz., Airija turi savitą žvakutė deimimo istoriją. Kai protestantai angliai, valdantys katalikišką Airiją uždraudė praktikuoti katalikų tikėjimą ir neleido kunigams aukoti šv. Mišias, airiai, žinoma, jų neklausė. Kalėdų metu namuose, kur slapta buvo aukojamos šv. Mišios, lange įžiebiamą žvakutę. Jeigu angliai kareiviai imdavo juos tardyti, kam ta žvakutė saulėgrąža įvairiomis apeigomis bei papročiais. Ilgos žiemos naktys ir trumpos dienos gąsdindavo senovės žmones, todėl jie įvairiomis apeigomis maldaudavo saulės sugrįžimo. Panašios šventės buvo žinomos ir Šiaurės Europoje, pvz., Skandinavų kraštuose ir Lietuvoje, gerbiančioje „saulutę motinutę“.

Jau daugelį Kalėdų esame šventę ir su amžiaus slinktimi jos sukelia daugiau nostalgijos nei džiaugsmo, — gal net liūdesį iššaukia, prisiminus mirusius šeimos narius, draugus bei pažįstamus. Bet ir tai neturėtų sudrumsti mums dvasinio džiaugsmo, ramybės — juk Kristus, pasaulio Šviesa ir Gyvybė, laiko mūsų brangius mirusius savo rankose.

Pasak šv. Jono, Kristus savo žemiško gyvenimo pabaigoje šventykloje kalbėjo: „Vaikščiokite, kol turite šviesą, kad neužkluptų jūsų tamsa... Kol turite šviesą, tikėkite ją, kad taptumėte šviesos vaikais“ (Jn 12, 35-36). Mes tikrai turime Kristų, bet gal užmirštame Jų džiaugtis. Vaikai dar moka džiaugtis, o mes, suaugę, daugiau linkę skystis: kalbam kas negera, ko trūksta, kas bus rytoj. Tyriausias džiaugsmas — daryti gera kitam žmogui. Tai sušildo širdį ir prašviesina akis. Įžiebime ir mes Kalėdų žvakutę šiais metais — savo širdyse.

Alfonsas Tyruolis

DANGUI ŽEMĖN NUSILEIDUS

Ateis vėl vakaras toks mielas,
Kaip kitados. Gražiai sutems.
Kaip pievoj aukso žiburėliai
Aukštai spindės, gyvai plevens.

Ir bus Naktis ta ne kaip kitos,
Jaunamartė bus mylima,
Kaip rožė danguje sušvitus,
Mums brangią auką nešdama.

Ir tavo rimstančiuoju veidu
Srautės ten šviesos žiburių —
Dangus į žemę nusileido
Šviesiuoju kūdikio šypsniu.

O žeme, žeme neramioji,
Tu mielo šypsnio neužpūsk,
Ir teroro ugnies pavojų
Tu dar ramybėje pabusk!

Nijolė Jankutė

KALĖDOS ČIKAGOJ

Miestas padūko švęsti Kalėdas —
Padegė langus neono spalvynais
Ir orą sprogdina giesmėmis take džiaz.
Minios užkimšo gatves ir bulvarus —
Perka kalėdinį džiaugsmą popierinėj dėžutėj.

Sukasi didmiesčio ratas pašėlusiu tempu,
Taško ir mėto blizgantį triukšmą,
Rėkia chimiais balsais gramafonų
Ir barška įkyriai skardiniais varpeliais.

Kalėdų sezonas! Ne, tik Sezonas!
Miestas padūko švęst šventę be vardo —
Liepsnoja elektros laužai
Pagonių moderniškam dievui,
Ir puola apšvaigus minia pagarbinti Daiktą.
Vasara išeina, Chicago 2002

Stasys Santvaras

KALĖDOS

Regiu aš moterį su kūdikiu ant rankų,
Keliančią per erdvę ir per laiką —
Ar ji paskaito ženklus, kylančius per dangų,
Ar žino, kas ištiks pirmagimį jos vaiką?..

Kaip marmuras, suskyla laimės dievo kaukė,
Į žemės purvą puola meilės vaisiai —
Paklydusio pirmagimio jie niekad nesulaukė,
Ziedai, tai tik lemties vaikai beteisiai...
Aukos taurė, 1962

Antanas Jasmantas

KŪČIŲ VAKARAS

Tyli naktis. Šventa naktis.
Visas žvaigždes užgesinėjus,
Gatvės žvakelėm nusagstys,
Kad nepaklystų meilės pardavėjos.

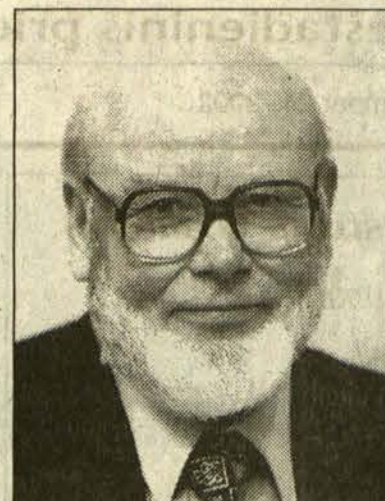
O gatvės tokios tuščios bus.
Tik valkatos dar svirdinės sušalę.
Tamsa paslėps stogų stiebus,
Ir nežinos, kur vykti, trys karaliai.

Už lango žėrinčio rankutę ties
Guminis kūdikėlis.
Jam erodai netrokš mirties,
Ir jis nebėgs iš šilko prakartėlės.

Tyli naktis. Šventa naktis.
Kažkas ir glorių jau groja.
Tai pliušo beždžionėlė skubomis,
Būgnėlį mušdama, vis trepsi koja.

Ir niekad ne namolei, 1980

Lietuvos sūnus, kuriuo ji gali didžiuotis

Edvardas Burokas.

.... Vorkutos vasaros naktis. Saulė pakimba karties aukštyje virš horizonto, pastovi sekundėlė, pamasto ir pradeda kilti, atseit, teka. Tokia didelė, raudona dažo sargybos bokšteliu, ant šautuvo pamautą durtuvą ir raudoną žvaigždę tarybinio kario pilotėje. Pakraujuoja spygliuotos tvoros, geležinkelio bėgiai, šachtų terikonikai, krūmai ir net žalia žolė... Gražu, bet kažkoks klatingas šiurpulis virpina širdį, o mintys, kaip pabaidyti paukščiai, lekia ir sklendo po įvairius kraštus ir šalis. Sparnu pabraukia Lietuvą, širdimi pabendrauja su broliais, tėvukais ir mergužele, akies kampu nužvelgia Ukmergės šilojus, Šventąją, Siesartį... Ir vėl lagerių Vorkuta, krauju, prakaitu, dvasios aimanomis ir saulės spindulių nurausvinta vergovės žemė...

Prievarta nutremti į tolimiausius SSRS Užpoliarinio rato užkampius kasti šachtų, ant amžinojo įšalo žemės statyti miestų, žudomi ir luošinami, Lietuvos sūnus nesiliovė kovoti už savo bei kitų žmonių teises, visa širdimi ilgejoji tėvynės. Vienas politinių kalinių — Povilas Ulozas — lageryje „beveik iš nieko“ pagamino radijo imtuvą. Jo dėka, buvo išgirstas „Amerikos balsas“ apie Jaltos sąjungininkų suokalbį, tapęs pretekstu pradėti 1955 m. Vorkutos politinių kalinių streiką (sukilimą) lageryuose, pasibaigusį pergale. Aukų nebuvo. Iš lagerių administracijų buvo pareikalauta visus politinius kalinius iš Baltijos šalių, Vakarų Ukrainos ir Vakarų Baltarusijos grąžinti į šių teritorijų lagerius arba išleisti už lagerių zonos dirbti laisvais žmonėmis čia pat, Vorkutoje. Kaip rašo savo atsiminimuose įvykių liudininkas, buvęs politinis kalinys Edvardas Svilainis, žmonių aukų išvengta darnios lagerių veiklos, kurią koordinavo visų Vorkutos lagerių koordinacinis centras streiko klausimais.

Jo narys buvo ir Edvardas Burokas, vienas sukilimo organizatorių, bebaimis kovotojas, visa širdimi mylėjęs ir tebemylintis žmones bei Lietuvą. Kartu su bendražygiais, E. Burokas lageryuose spausdino laikraščius *Protėvių tūkais* ir *Severnoje sijanijė* rusų kalba) bei leido ranka rašytą *Varpą*, parašė daugybę proklamacijų, atsisaukimų, raginimų, aktyviai dalyvavo diversijų (sprogdinių) organizavime ir vykdyme. E. Burokas

buvė glaudžiai susijęs ir su kitokio pobūdžio antisovietine veikla, ne mažiau pavojinga karo sąlygomis, juo labiau, kad jau buvo įvesta mirties bausmė. Kaip pažymi E. Svilainis, „tokia veikla pareikalavo didelio ryžto, pasišventimo, rizikos ir meilės Tėvynei. Kad šitai suprasti, reikia išgyventi ir pajauti to meto laiko dvasią...“

1940 m. gruodžio 26 d., Lietuvą okupavus rusams, įsteigta Lietuvos Laisvės kovotojų sąjunga. Edvardas Burokas aktyviai įsiliejo į sąjungos veiklą 1954 m. Vorkutoje, kai šios sąjungos nutarimu dalyvavo 1955 m. streiko ruošime. E. Burokas glaudžiai susijęs su šios sąjungos veikla ir dabar — nuo 1996 m. iki šių dienų leidžia kas mėnesinį laikraštį (kartais — žurnalą) *Varpas*. Beje, nuo 1996 metų Lietuvos Laisvės kovotojų sąjungos pirmininkas yra Edvardo brolis Jonas Burokas, kuris sunkiais Lietuvai metais, kartu su broliu Antanu Buroku, *Varpą* leido pogrindyje.

Didelio susidomėjimo sulaukė pirmoji Edvardo Buroko knygos *Pūtėme prieš vėją* dalis „Ko nepasakė Solženycinas“, išleista Lietuvoje 1998 metais. Šioje prisiminimų knygoje vaizdžiai pasakojama ne tik apie KGB piktadarybes, bet ir apie drąsius Lietuvos (ir ne tik jos) žmones, kurie nepabūgo smurto, tyčiojimosi iš žmogaus orumo, surado savyje jėgų tam pasipriešinti. Dr. Arvydas Anušauskas, recenzuodamas knygą, pavadino ją „publicistine apybraiža su prisiminimų elementais“. Knygos redaktorius Algirdas Krutulis pažymi, jog „knyga parašyta vaizdinga, gyva kalba, palikta daug kalinių per šimtmečius vartojamų terminų, stengiamasi atskleisti abiejuose bariškų pusėse esančių žmonių psichologiją. Didelis jos priva-

lumas — aprašyti ne tik paties autoriaus, bet ir daugelio kitų jo golgotoje sutiktų žmonių likimai“. Šiuo metu E. Burokas baigia rašyti šios tikrai labai įdomios knygos antrąją dalį, žadėdamas pavadinti ją *Sukilimas*.

Be to, kartu su bendražygiais, E. Burokas rašo bendrą veikalą apie pasipriešinimą gulaguose, su buvusia politine kaline Natalija Gudonyte netrukus žada išleisti idomų nuotraukų albumą apie Taiseto lagerius.

Tikrai nepaprastas, kupinas neeilinių įvykių E. Buroko gyvenimo kelias. Glaustai jo biografija skambėtų taip:

gimė 1933 m. vasario 13 d. Ukmergėje, darbininkų šeimoje;

1940 m. pionierių vadovė primygtinai siūlė tapti pionieriumi. „Ne“, — pasakė jo motina.

1947 m. klasės auklėtoja verbavo jį stoti į komjaunimą. „Ne“, — atsakė jis.

1952 m. MGB tardytojas Kimas, argumentuodamas „išmuštais“ iš draugų protokoliniais parodymais, siūlė pakęsti išdavystę į gyvybę, „Aš nieko daugiau nežinau“, — skambėjo aiškus Edvardo atsakymas.

1954 m. Vorkutos konclagerių viršininkas generolas Derenkovas po susprogdinto partinio susirinkimo: „Aš dovanošiu tau laisvę. Padarysiu sovietiniu karininku. Kas jums vadovavo?“, „Aš nieko nežinau“, — buvo vieninteliai Edvardo žodžiai.

1957 m. okupuotos Lietuvos KGB pirmininkas generolas K. Liaudis: „Edvardai, aš tau garantuoju sovietinio generolo vardą, kad niekas nesužinos, jei tu pasakysi, kas vadovavo Vorkutos, Norilsko ir Džiazkaskano kalinių streikams. Tavo bausmė baigiasi po mėnesio, pažiūrėk per langą, kokios gražios Vilniaus gatvės merginos, o čia, prie namo, stovi tavo ašarota motina... O jei ne — supūsi kalėjime“. „Aš nieko nežinau“, — tvirtai atsakė Edvardas.

1964 m. Lukiškių kalėjime po naktinių susidorojimų kameroje GRU „sveciai“ iš Maskvos: „Pasakyk apie Maskvos ir Odesos jugoslavinkus ir kam perdavėte žemėlapius su karinėmis bazėmis Lietuvoje, ir tu būsi su mumis kaip lygus tarp lygių. Jei ne, paliksime KGB majorui Dušanskui „užkandį“. „Aš nieko nežinau“, — nepabūgo Edvardas. 1964 m. Vilniaus saugumo kalėjime KGB majoras Dušanskis: „Edvardai, viską ant delno, ir mes tau parodysim šiuose rūmuose čekistų šlovės muziejų. Tu būsi laisvas, būsi mūsų“. „Kalinio etika neleidi laisvėje man kalbėti“, — šyptelejo Edvardas.

1980 m. Vilniaus Spalio raj. komisariate „aukštas svecias“ iš Maskvos: „Parašyk savo atsiminimus iš sovietinio piliečio pozicijų, ir mes tave pasiųsime studijuoti į užsienį, o vėliau solženycinai, gorkiai, šolochovai paruos tavo knygą taip, kad būsi vertas lenininės premijos. Tavo ir tavo šeimos gyvenimas bus aprūpintas“. „Ne“, — griežtai atsakė Edvardas.

Štai toks žmogus Edvardas Burokas.

Nukelta į 4 psl.

Dail. Odeta Bražienienė.

Talentinga karpinių meistrė

Gintas Olišauskas

Lietuvos tautodailininkų sąjungos Utenos skyriaus pirminkė Odeta Bražėnienė sako, kad uteniškai tautodailininkai — tarsi darni šeima, kurioje džiaugiamasi vienas kito sėkme, kurioje visada gali atsiremti į draugo petį.

Gera girdėti, kad mūsųose, rodosi, vis rečiau sutinkama vertybė yra puoselėjama meno žmonių. Toji šviesa ir gerumas, pagarba šalia esančiam ir kuriančiam žmogui ateina iš paties Odetos — jos gyvenimo būdo, vertybių supratimo, asmeninio pavyzdžio ir altruizmo. Odeta yra tikrai tikriausia tautodailininkų globėja, reikalų patikėtinė ir, be abejo, entuziastė. Juk rūpinantis kitais reikia ir jėgų, ir atsidaavimo, ir pareigingumo.

Uteniškams tautodailininkams Odeta Bražėnienė pradėjo vadovauti 1989 m. Pradžia nelengva, nes nebuvo šios veiklos tradicijų, gero organizacinio darbo, kuriuo jauna menininkė būtų galėjusi pasiremti. Paskui Odeta augino savo mažąsias atžalas. Su entuziazmu į darbą ji pasinėrė 1996 m. Pradėjo organizuoti parodas, rinkdavo tolimiausiose kaimeliuose gyvenančių menininkų darbus, kuriuos pristatydavo ir zonos ir respublikines parodas. Kiek tik buvo įmanoma, pakviesdavo ir nuveždavo į parodas ir autorius, dažnai jau senyvus žmones, rengė parodų aptarimus.

Utenos tautodailininkai priklauso Vilniaus zonai. Odeta didžiuojasi, kad zoninėse parodose trys ketvirtadaliai darbų yra uteniškių. 2000 metais Utenos krašto tautodailininkai susibūrė į klubą „Svirmas“. Žmonės noriai renkasi pabendrauti, pasidžiaugti savo ir bičiulių sėkme, aplankyti kolegų meistrus darbo vietose, nuvykti į kiekvieno personalinę parodą.

Odeta kasmet paruošia po 2-3 Utenos krašto menininkus stoti į Lietuvos tautodailininkų sąjungą. Jos svajonė — išleisti knygą Utenos krašto tautodailininkai, kuri pradėta ruošti prieš 2 metus. Šios knygos reikalingumo niekas neabejoja — tai bus puiki, išsami informacija apie tauto-

Dail. Odeta Tumėnaitė-Bražėnienė.

dailininkus. Jos seniai trūksta. O žmonės išsėina vienas po kito tyliai ir negrįžtamai... Tai, ką spėsi užfiksuoti, įamžinti, taps dideliu turtu ateinančioms kartoms.

Garsios tradicinės kasmetės rajono tautodailės parodos, dažniausiai vykstančios Utenos krašto tautodailininkų muziejuje. Kai pastarasis buvo remontuojamas, Odeta vis tiek sugebėjo išlaikyti tradiciją ir surengė parodas: sakraline tematika, skirtą jubiliejiniams krikščionybės metams, Užpalių cerkvėje (2000 m.), o 2001 metais — Vytauto Valiūšo keramikos muziejuje Leliūnuose.

Koks gi paties Odetos kelias į tautodailininkų gretas? 1983 m. Vilniaus Pedagoginiame institute pradėjusi studijuoti lietuvių kalbą ir literatūrą, lankė grafikos, tapybos studijas. Pabandė karpinti. Ir „su-sirgo“ karpiniais. Atrado savo talentą — dirbo dieną naktį. Pradėjo dalyvauti įvairiose parodose, o 1984 m. įstojo į Lietuvos tautodailininkų sąjungą, Vilniaus skyrių. Vien aistros karpinių menui nepakako. Reikėjo nepaprasto kruopštumo ir išradimo, kad popieriaus karpiniai prazystų vaikystės pievomis ir

tėviškės medžiais, prazystų žemiškais ir neregėtais paukščiais, kad juose rymotų pa-keles kryžiai, senosios pirkios, kad atsispindėtų ežerai ir dangus, kad šviestų visa Lietuva...

Karpinių meistrės talento Odeta nepaveldėjo. Vaikystėje gimtajame Keležerių kaime (Rokiškio raj.) matydavo iš-karpytus iš popieriaus lentynėlių pagražinimus, bet pačiai ką nors panašaus daryti dar nerūpėjo. Tuomet Odeta, net nežinojusi, kad karpiniai, atsiradę prieš du tūkstančius metų Rytų šalyse, o į Lietuvą atkeliavę XVI a., taps jos gyvenimo dalimi. Jos šeimoje klestėjo kiti menai: tėvelis grojo harmonika, senelis — ke-liais instrumentais, o dar giliau žvelgiant į šeimos šaknis — iškylo vis talentingesni muzikantai ir muzikos instrumentų meistrai.

Be karpinių, Odeta piešia tušu ir plunksna, kuria miniatiūras, eileraščius, yra Utenos literatų klubo „Verdenė“ narė. Eilės spausdina vietos laik-raščiuose, literatų klubo leid-niuose, *Šeiminių* laikraštyje. Tačiau knygos išleisti dar nežada. Karpiniai jai yra svarbiausi, o ir parodyti savo meną yra kur: prie šimto artėja parodų skaičius, kuriose Odeta eksponavo savo kūrinius, vien personalinių parodų per 20 — Vilniuje, Utenoje, Uk-mergėje, Rokiškyje, Obeliuose, Visagine, Ignalinoje, Kaune, Anykščiuose, Dusetose, Le-liūnuose, Lietuvių dailės mu-ziejuje Lemontė (JAV) ir ki-tur. Be to, ta pati paroda ap-keliauja kelias vietas. Rajoninės, zoninės, apskrities, respublikinės liaudies meno, grafikos, popieriaus karpinių, atvirukų parodos — Odeta stengiasi dalyvauti visose. Menininkė, atskleidžianti sa-vo sielą, kūrybinės mintis žmonėms, besidomintiems tautodaile, subtiliuoju karpi-nių menu. Išimtinis yra: pa-saulio popieriaus karpinių pa-roda Vilniuje (1994 m.), mi-niatiūrų paroda M. K. Čiur-lionio galerijoje Jaunimo cen-tre Čikagoje, JAV (1999 m.), ekslibrisų paroda Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje (2000 m.), kalėdinė karpinių paroda Utenos vaikų bibliotekoje, įsikūrusioje Sinių na-muose, kartu su sūnų Antano,

Martyno, Gabriėliaus darbai (2000 m.), respublikinė prakartelių paroda — konkursas Rokiškio krašto muziejuje (2000-2001 m.), respublikinė velykinė (profesionalų) paroda „Tu esi gyvenimo šaltinis“ Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje ir Jėzuitų vienuolyne (prizas už geriausią debiutą), tarptautinė ekslibrisų ir grafikos paroda „Kazachijos kultūra ir dvasingumas“ (2001 m.), tarptautinė paroda „Krikštai mene“, eksponuota Klaipėdos parodų rūmuose, Šilutės F. Bajoraicio viešojoje bibliotekoje, Lietuvos dailininkų sąjungoje, Neringos istorijos muziejuje, respublikinė tautodailininkų darbų paroda — konkursas „Lietuvos pilys ir pi-liakalniai“ Raudondvario pi-lyje (1998 m., LTB Utenos skyriaus prizas ir laikraščio *Kraitė* prenumerata), Aukš-taitijos rajonų K. Šimonio var-do tautodailininkų tapybos ir karpinių paroda — konkursas Kupiškėje (1999 m., III vietos laureatės diplomai ir piniginė premija). Dabar Odeta pakviesta dalyvauti dailininkų profesionalų velykinėje paro-doje „Eikite, pro vartus, ei-kite“ Kauno viešojoje bibliotekoje.

1999-2000 m. už kūrybinį darbą paskirta aukščiausiojo laipsnio valstybės stipendija. Padėkos raštai, sužavėti parodų lankytojai, gražūs žodžiai, geri atsiliepimai — žinoma, kad jie šildo... Bet didžiausias Odetos Bražėnienės turtas, įkvėpimo šaltinis ir gyvenimo prasmė yra jos šeima. Jos vyras — žmogus, su kuriuo moteris gali jaustis laiminga, jos vaikai talentingi, labai vertina mamos kūrybą, bando kurti ir patys. *Rankdarbių žurnalas* išspausdino Odetos ir sūnaus Antano karpinių, respublikinis katalikiškas vaikų laikraštis — *Kregždutė* — jos ir sūnų Gabriėliaus ir Antano karpinius. Odeta labai daug laiko skiria savo vaikų lavinimui, jų kūrybai.

Antanas ir Martynas lanko muzikos mokyklą, pianistai. Paulina labai gražiai piešia plunksnele grafikos darbus, be to, dainuoja, groja pianinu. Martynas bando kurti eiles.

Skaudi sūnaus Gabriėliaus netektis visą šeimą apgaubė liūdesio šešėliu. Odeta sako, kad Gabriėlius buvo talentingiausias ir darbščiausias. Gražiai piešė ir karpė. Visą laiką jo darbeliuose dominavo angelai. Sunku surasti Gabriėliaus kūrinių be angelo įvaizdžio. Tarsi būtų jautęs savo trapią būti... Net ligoninėje mažasis menininkas kūrė...

Odeta skatina savo vaikučius kurti. Ir mažoji Adelė, be abejo, atradė vieną dieną savo talentą. Vaikų darbelius Odeta saugo kaip didžiulį turtą, tvarkingai, kruopščiai įrėmusi, susegusi, suklėjusi. Gražus Odetos archyvas — jos gyvenimo ir pasakų skrynelė, į kurią širdies šviesa ir šiluma sudėlioti šeimos džiaugsmų ir rūpestių, jos vaikų pirmieji žingsniai ir sėkmės, motinos meilė ir gėla... Ji stengiasi padėti ne tik savo vaikams, bet ir kiekvienam, kurio rankos siekia teptuko, nori drožti, pinti, austi, karpinti, kurti, daryti pasaulį gražesnį, geresnį, teisingesnį. Odeta iliustravo septynių literatų knygas, savo linoraižiniu papuošė Kultūros rūmų „Žaliaduonių“ teatro spektaklio „Žaliaduonių gegužė“ afišą. Jos gerus darbus būtų galima vadinoti ir var-dinti, nes, eidama pirmyn, ji visuomet vedasi kitus...

Vilniaus Valstybinis kvartetas vėl pasirodė gastrolėm JAV-se. Amerikiečių pakviestas koncertuoti New Yorke, o vėliau San Francisco mieste, 2002 m. sausio 7 d., antradienį, 7:30 val. vak., atliks koncertą Palaimintojo Jurgio Matulaičio misijos bažnyčioje, Lemontė, IL. Koncerto ruošia rūpinasi Pal. J. Matulaičio misija ir misijos choras. Nuotraukoje iš kairės: Artūras Šilalė, Augustinas Vasiliaus-kas, Girdutis Jakaitis ir Audronė Vainiūnaitė.

Lietuvio solisto debiutas Londone

Lietuvos sūnus, kuriuo ji...

Atkelta iš 2 psl.

Nuolat besisųpsantis, malonus, geraširdis, tvirtas, kūrybingas, ištikimas, jautrus, kupinas meilės žmonėms bei tėvynei, laimingas. Žmogus, išgyvenęs ir padėjęs išgyventi kitiems po Vorkutos saule.

„... Šiaurės dangaus papėdėje, tartum ant milžiniško alto-riaus, aukojamos neužpirtos šv. Mišios už tūkstantines minias, palikusias savo kaulelius šioje tundroje, ir tikras kraujas, ne vynas, dažo aplinką raudonai. Neskubėdama, lyg į kalną lipdama, saulė geltonėja ir virsta balkšvai auksiniu skrituliu, tarytum didžiulė Ostija, kuri aukojama už gyvuosius kankinius, nepalūžusius negandose, sugebejusius net pergale pasiekti. Tai jiems šie auksiniai spinduliai. Jiems šviesos dievybė taria AČIŲ. Šioje didžioje gamtos misterijoje žvelgiu į žydus kosminius tolius, bet kažkodėl atsirandu savyje. Negirdimi žodžiai tiesiog plaukia iš krūtinės: Viešpatie, juk tu mus čia iš visų pasaulio pakraščių surinkai neatsitiktinai. Kuo mes Tave užrūstinome? Ar mes nemokėjome mylėti tėvynės? Ar mus baudi už kitų nuodėmės? O gal norėjai kankiniais ir vargais užgrūdinti dvasią, kaip grūdina mas kavalijais: ugnimi, vandeniu ir krauju? O gal nori, kad mes išpirtume savo protėvių, priešų ar ateinančių klaidas? Mes nežinome Tavo tikslų, bet atleisk ir mūsų kaltes, kurių mes irgi nežinome. Atleisk ir mūsų priešams, nes jie irgi nežino, ką daro. Mes jiems atleidžiame, nes nelinkim niekam to, ką patys patyrėm. Tačiau leisk mums būti teisių jo pusėje, kaip ir Tu esi, ir suteik mums valios, jėgų, ryžto atkovoti Lietuvai Laisvę bei Nepriklausomybę. Dėkojame Tau už šį puikų rytą, šios dienos dvasios būseną, už šių metų streiko pergalę ir, nors jos rezultatai dar neįvertinti, ji mums tarsi Žalgiris, nes mes jai ruošėmės, vykdėme, ir, nepabūgę iki dantų ginkluoto priešo, savotiškai nugalėjome. Tikime, Tu mums padėjai, nes tai padarėme savo rankomis, savo... savo... Bet ar negana tos kancijų taurės? „Ne, negana,“ — pūsteli iš rytų žvarbus Uralo vėjas...“

Rūta Žambakytė

Žalėnienė

Sol. Edgaras Montvidas-Prudkauskas. Eltos nuotrauka.

Antrus metus Londono (Anglija) „Covent Garden“ ope-roje besistazuojančiam jaunam lietuviui tenorui Edgarui Montvidui-Prudkauskui ne-tiketai atsivėrė uždanga į pa-grindinį vaidmenį Verdi ope-roje „La Traviata“ ir tuo patiu — į Anglijos sostinės ope-ras mėgėjų širdis.

Praėjusį savaitgalį, susir-gus „Covent Garden“ solistu, Edgaras buvo pakviestas dai-nuoti pagrindinę Alfredo, par-tiją, kurią jis pasigėrėtinai at-liko ir susilaukė gero įver-tinimo Londono spaudoje. Pvz., dienraščio *Guardian* gruodžio 17 d. numeryje tei-giama, kad dainininkas iš Lie-tuvos „tiesiog sublizgėjo ir šiuo vaidmeniu sustiprino sa-vo tolesnės karjeros perspek-tivas pagrindinėje Londono ope-ras scenoje“. Beje, Alfredo partiją Edgaras yra dainavęs Vilniuje ir Rygoje, tad jam

ypatingų sunkumų nesudarė perėmimas „Covent Garden“ solisto Roberto Aronica „pa-reigas“.

Edgaras Montvidas-Prud-kauskas yra maestro Virgili-jaus Noreikos mokinys, už savo dainavimą pažymėtas ne viena premija, įskaitant ir Stasio Baro vardo stipendiją. Lietuvoje debiutavo Artūro rolėje 1999 m. Lietuvos Na-cionalinės ope-ras statytoje „Lucia di Lamermoor“. Čikagos Lietuvių ope-ras sce-noje Edgaras pasirodė 2001 m., atlikdamas Nemorino vaidmenį G. Donizetti ope-roje „Meilės elektras“. Prieš laimėjimą „La Traviatoje“ Ed-garas Londono ope-ras scenoje dainavo tik nedidelę partiją G. Verdi „Trubadūre“. Be abe-jo, jis dabar gaus kur kas svarbesnes ar net pagrindines roles.

Poetas Juozas Almis Jūragis literatūrinės premijos laureatas

Lietuvių rašytojų draugijos valdybos sudaryta 2001 m. literatūrinės premijos komisi-ja: Nijolė Jankutė-Užbalienė, Laimutė Törnau ir Vainis A. Aleksa ir LRD-jos valdybos nariai — pirm. Stasė Peter-sonienė ir ižd. Stasys Dziugas 2002 m. gruodžio 8 d. posėdyje nutarė 2001 m. Lietuvių ra-šytojų dr-jos premiją už viso gyvenimo kūrybą paskirti poetui Juozui Almiui Jūragiui, gyvenančiam Australijoje. Premijos mectenatas — Lietu-vių fondas.

Laureatas J. A. Jūragis yra šių poezijos rinkinių autorius: *Tolimieji mirazai*, *Akmens ir paukščio metas*, *Žeme, būk mano motina*, *Tik sapno ugnį jausi*. Sūredagavęs *Terra Aus-tralia*, Australijos lietuvių po-ezija, *Plunksna ir žodis*, alma-

nachas, *Australijos lietuvių metraštis*. Jo poezija yra iš-versta į flamų kalbą: *Een Steen Helft*, knyga išleista Bel-gijoje, Antverpene 1971 m. J. A. Jūragio kūryba taip pat buvo išspausdinta *Woorden Legen Vernietiging* knygoje (Europos poezijos II Pasauli-nio karo metais rinkinys; Gen-ep leidykla Amsterdam, Olandijoje, 1980 m.). Poetas, kaip vienas Australijos rašy-tojų, minimas ir *Bibliography of Australian Multicultural Writers*, 1992 m. (leidėjas Dea-kin Geelong universitetas). J. A. Jūragis gyvai bendradar-biauja spaudoje įvairiuose žurnaluose ir laikraščiuose literatūriniais ir visuomeni-niais straipsniais.

Lietuvių rašytojų draugija

Knygos: — Edvardas Burokas. *Pūtėme prieš vėją* (I dalis) [„Ko ne-pasakė Solženycinas“], Vilnius, 1998, 228 psl.

Edvardas Burokas. *Pūtėme prieš vėją* (II dalis) [„Sreikas“] — iš rank-raščio.

Dail. Odeta Bražėnienė.

Lietuvai reikia naujo dienraščio

Pastaruoju metu vis daugiau visuomeninių, kultūrinių organizacijų, sambūrių ėmė reikšti būtinumą skatinti ir svariai paremti formavimąsi tokios profesionalios, kurybiškos, ypač kvalifikuotos žiniasklaidos, kuri sutelktų stipriausias Lietuvos intelektualines pajėgas, suvokiančias ir galinčias besąlykiai analizuoti dabartinę mūsų visuomenės, civilizacijos, krikščioniškosios moralės būklę, gebančias greitai ir objektyviai reaguoti į esminius politikos, ekonomikos, kultūros, visuomenės dorovės reiškinius, pasirengusias diskutuoti su įvairiausių pažiūrų žmonėmis.

Kodėl Lietuvos dorieji žmonės nepatenkinti gana gausiais dabartinės Lietuvos dienraščiais, televizijos kanalais, kita žiniasklaida? Į tai gana aiškiai ir tiesiai atsako dar praėjusių metų pavasarį 32 intelektualų pasirašytas Atviras laiškas prezidentui Valdui Adamkui. Pripažinę, kad žiniasklaidoje masinį pobūdį įgauną įvairiausių būdais pasireiškiančių dvasinių vertybių, dorovės normų, krikščioniškosios kultūros neigimas, laiške Prezidentui intelektualai, be kita ko, rašė: „Daugumos žiniasklaidoje rašančių ir kalbančiųjų žodžiuose beveik neliiko pozityvūs nuostatos šių vertybių atžvilgiu — iš moralumo tyčiojamosi, kaip, beje, ir iš patriotizmo, tautiškumo, religingumo ir pan. Pagaliau nuvertinama ir pati Lietuvos Valstybės idėja, sovietinės okupacijos metais reiškusi ir laisvės idėja „vienijusi okupacijos metais reiškusi ir laisvės idėja, vienijusi žmones ir teikiusi jiems dvasinės stiprybės“.

Laišką pasirašė garbingi, plačiai žinomi šviesuoliai — režisierius E. Nekrošius, kompozitorius B. Kutavičius, dailininkas P. Repšys, kunigai J. Sasnauskas, P. Linkevičius, poetas K. Platelis, chirurgas V. Sirvydis ir kiti intelektualai.

Į šį intelektualų viešą laišką netrukus su pritarimu atsiliepė garbaus amžiaus mokslininkų, teisininkų, gydytojų, inžinierių, teatro, dvasininkų, literatūrologų sambūris

Patirtis. Bulvarinė spauda virtusi mūsų dienraščius smerkiančiu rašytoju, neseniai savo klube surengė pokalbį *Žiniasklaida ir demokratinė visuomenė*. Išties dieną žiniasklaidos skaudulius bei jos nutolinimą nuo kultūros svarstė ir pasiūlė konkrečias priemones bulvarinių laikraščių skleidžiamam nihilizmui, smurtui pažaboti pavasario įvykęs Kultūros kongresas. Svarų žodį šiuo opiu klausimu kultūrinėje spaudoje ir viešose diskusijose ne kartą tarė religijos tyrininkas G. Beresnevičius, kultūrininkas V. Valiūšaitis ir kiti šviesuoliai.

Sambūrinis *Patirtis* išreiškė pasipiktinimą, kad dideliais tiražais platinamuose mūsų dienraščiuose niekinant dorą, darbštumą, kitas amžiais gerbtas ir puoseletas vertybes, su pasimėgavimu aprašinėjama prievarta, vagystės, šantažas, seksas, žudymai. Remiantis bulvarinės spaudos technologija iš nusikaltėlio neretai daromas didvyris, o iš didvyrio — nusikaltėlis. Komercinės televizijos ekranuose per vieną vakarą galima išvysti dešimtis žmogžudysčių su visa jų technologija. Ne vienas nepilnametis nusikaltėlis pripažįsta, jog savo nusikaltimo pavyzdį jis matęs ekrane ar skaitydamas laikraštyje. Rašytojų klube surengtame pokalbyje apie mūsų žiniasklaidą psichologė D. Gailienė pateikė tyrimų duomenis, patvirtinančius, kad tokios televizijos laidos ir laikraščių straipsniai, iki smulkmenų atskleidžiantys žudynes, smurtą, apipilėjimus, savizudybes, žmonėms sukelia destruktiją, o vien blogio apraiškas garsinanti žiniasklaida sudaro įspūdį ir įtaigą, jog mūsų visuomenė primityvi, negabi, o valstybė — be ateities.

Iš tiesų, Lietuvos didžiajai žiniasklaidai, ypač daugiataziniams dienraščiams, tarsi siekiantiems sužaloti visuomenės sveikų pradus, nusiūvė iškovota Nepriklausomybės, tiek daug metų siejant blogio, pesimizmo, neveiklumo sėklą, jau atėjo ir pjūties metas, sakoma sambūrio *Patirtis* pareiškime. Jaunų pasileidėlių lupos neužčiaupia nuo

keiksmazodžių, vagiami automobiliai, apipilėjami butai, kasdien išprievartaujama dešimtys moterų. Negerbiami seneliai, motinos atsisako savo vaikų arba juos žudo, suvergiami paminklai, niekinami kapai, apipilėjamos bažnyčios, sprogdinamos parduotuvės, viešbučiai, mokyklos, kitos įstaigos. Tarp kitų Europos valstybių Lietuvoje bene daugiausiai savizudybių.

— Neteisingas, iškreiptas asmens vertinimas, išpūstas apkalbinimas, persekiojimas, mūsų žiniasklaidą ateina iš sovietinės tradicijos, — Lietuvos Kultūros kongrese kalbėjo kaunietis kultūrininkas ir žurnalistas V. Valiūšaitis.

Susidaro įspūdis, kad žurnalisto etikos inspektorius ir jo įstaiga, išlaikoma iš mokesčių mokėtojų kišenių, lyg ir gina ne jų, bet etikos normas peržengiančią žiniasklaidą. Panašios linijos prisilaiko ir Lietuvos Žurnalistų sąjunga, kurios nariais yra ir minėtų dienraščių bei kitos bulvarinės spaudos žurnalistas. Jei kas ir užprotestuoja už nepadorumus, išsakytus 32 intelektualų viešame laiške Prezidentui, ne tik redakcijos, bet ir Žurnalistų Sąjungos valdyba tuoj išreikia kaltinimus, esą pažeidžiama laisvos, nepriklausomos spaudos laisvė, siekiama įvesti cenzūrą.

Didžiųjų dienraščių redakcijos remiasi (manipuliuoja) aukštai jų leidžiamų dienraščių įvertinimais, gyventojų apklausose (reitinguose). Iš tiesų vadinamųjų nepriklausomų dienraščių tiražai nemaži — *Lietuvos rytas* leidžiamas iki 50-60 tūkstančių egzempliorių tiražu. Tą didžiavimąsi, skaitlingais tiražais kultūrologas ir religijotyrininkas G. Beresnevičius taip nuvainikuoja: „Viskas aišku — mūsų dienraščiai yra bulvariniai, bulvarinio leidinio mentaliteto, besitaikantys prie žemesnio nei vidutinio skaitytojų sluoksnio ir atitinkamai atgaliniu poveikiu vis mušdami bendro intelekto

kartelę. Nemanau, kad tie laikraščiai kiestų strategiją, nes jų strategai mano: 'Kokia Lietuva, tokia ir spauda', nepastebėdami, kad šiais žiniasklaidos didžiulės įtakos laikais ši formulė jau senokai apversta — 'Kokia spauda, tokia ir Lietuva'“.

Ko benorėtil žiniasklaidos kokybę neseniai Lietuvos Kultūros kongrese filosofas A. Konickis, išnaginėjęs vieną šiemetinių *Lietuvos* ryto numerį, apskaičiavo, kad iš 20 šio numerio puslapių, pilnų bulvarinių sensacijų ir paviršutiniškos informacijos, kultūrinės žinutės telpa vos į pusę puslapio (kitai tariant, kultūros ir pigių pranešimų bei sensacijų santykis — 1:40). Taigi šis didžiausias dienraštis, anot G. Beresnevičiaus, tenkina tik neišprususių, žemo intelekto gyventojus. O šviesuomenė, išprususi visuomenės dalis praktiškai atitverta nuo kasdienių įvykių Lietuvoje, Europoje, ir pasaulyje, lieka be objektyviai įvykių ir reiškinio nušviečiančio ir rimtai analizuojančio dienraščio. Vis daugiau išprususių gyventojų jų neperka.

— Išėjus yra viena — ne prikašioti bulvariniams leidiniams — o kurti naują, paprastą, eilinį europietišką laikraštį, — sakė G. Beresnevičius.

Vietoj visur reiškiamų padėjimų, kad neturime normalaus, gero dienraščio, imkime numatyti gaires steigti *The New York Times* tipo dienraštį, — šio klubo posėdyje siūlė kultūrologas V. Savukynas, prof. K. Almenas, literatūrologė I. Veisaitė, kiti klubo nariai. Jie sakė, jog didžiausias dienraštis *Lietuvos rytas* visuomenės, ypač šviesuomenės reikalavimų neatitinka. Argi gali, išprususi žmogų patenkinti dienraštis, vietoje įvykių analizės pateikdamas banalius aprašymus, vietoj klausimo „kodėl?“ — subjaurotų kūnų nuotraukas. Vietoje esminių problemų iškelimo — paviršutiniški reportažai. Žodžiu, siekiama šokiruoti, erzinti ir visaip kultiškai skaitytojų jausmus, užmirštant tokią kūno dalį, kaip smegenys. Iš tiesų, darosi klaidu, kai dienraščiai

Santaros-Šviesos nariai aptaria naujo dienraščio įsteigimo galimybes. Iš kairės: literatūrologė Irena Veisaitė, prof. Kazys Almenas, muzikologė Žilvė Ramoškaitė, čekietis Vytautas Vepštas. Algimanto Žiziūno nuotrauka.

už pačių žmonių pinigų ugdo miesčioniškumą, vietoj kultūros perša prastą, pigų kičą.

Kai kurie klubo nariai klausė: gal rimtu, ir vakarietišką laikraštį panašiu galėtų tapti *Šiaurės Atėnai* ar kitas kultūrinis laikraštis? Tačiau jis orientuojasi į šviesuomenę, atsirobojęs nuo aktualijų, kryptingai ir be laiko publicistikos erdves, nors tai nėra blogai. Rimtesnis, ir išsamesnes analizes linkusios *Verslo žinios* lyg ir siekė dominavimo, tačiau šis laikraštis skirtas vien verslininkų sluoksniui, samprotavo V. Savukynas. Tad *The New York Times* vaidmeniui ir šis leidinys netinka. Belieka *Kauno diena*, tačiau ir šis dienraštis bulvarėja. Dienraštis *Respublika* ir vakarietiško, analitinio laikraščio rangą net netaiko. Panašiai pasakyčiau apie reikšmingą, neprognazuojamą *Lietuvos aidą*.

Klubo nariai priėjo nuomonės, kad orientuojantis į Europos Sąjungą šiaip ar taip dera kurti europietišką dienraštį, kad Lietuva jau subrendusi turėti skaitytojus gerbiančią dienraštį, kuris visų pirma siektų informuoti, analizuoti įvykius ir reiškinius. Kai bus pakankamai informacijos ne tik apie mūsų, bet ir apie vieną kitą Europos Sąjungos šalį bei regioną, gamos išteklius bei infrastruktūrą ir atitinkamai apie investavimo galimybes, ir humanitarinių būty smalsu skaityti, nes jis elementariai

plėstų savo akiratį. Pasak G. Beresnevičiaus, vertintojų taptų pats skaitytojas, nes jo labai būtų renkamas milžiniškas informacijos kiekis ar tai būtų literatūra, menas (didžiulės skiltys kiekvienoje dienraščio laidoje ar net atskiri įdėklai — priedai). Lavonų pirmame puslapyje, net antrame, trečiame, nerastume, ką vos ne kasdien perša *Lietuvos rytas*, bei jo priedai, kurie teigiama esą gyvenimo centras, esminė jo ašis, visa ko matas — vien pinigai, turtuolių blizgesys. Pirmame puslapyje, greta svarbiausios dienos informacijos — (informatyvi nuotrauka, ką, beje, matome ir užsienio lietuvių dienraščio *Draugas* pirmame puslapyje.) Prof. K. Almenas, kiti klubo nariai pripažino, kad maždaug tuo ir *The New York Times* skiriasi nuo *Lietuvos ryto* ar kito mūsų dienraščio.

Santaros-Šviesos klubo narys, žurnalas *Kultūros barai* redaktorius B. Savukynas pavyzdžiui siūlė Lenkijos dienraštį *Rzeczpospolita*. Šis kaimyninės šalies laikraščio modelis gal būtų mums artimesnis. Prof. K. Almenas sakė, kad jis iš šio Lenkijos dienraščio analitinių straipsnių apie padėtį pokomunistinėse šalyse sužino kur kas daugiau, negu iš Lietuvos spaudos. Buvo taip pat siūlyta *Die Zeit*, *Frankfurter Allgemeine*, kitų Vokietijos dienraščių pavyzdys.

O kur naujam dienraščiui

rasti žurnalistų?

Pokalbyje su šio rašinio autoriumi kultūrologas ir religijotyrininkas G. Beresnevičius sakė, kad kiekviename dabartiniame mūsų dienraštyje yra daugiau, negu iš jų nusunkiamas. Jiems, sulinkusiems nuo mūsų dienraščių kvailysčių įvairios depresijos leidis atsistoti, surinkus vienon vietoje ir išdalijus redakcijos skyrius specialistams, rašantiems, ir nusimanantiems, ši problema išsprendžiama.

Santaros-Šviesos klubas tik aptarė naujo, europietiško dienraščio steigimo gaires ir apmatas. O visoje Lietuvoje išrinkti ir pavasario į Vilnių susirinkę Lietuvos Kultūros kongreso delegatai vieningai priėmė deklaraciją *Kultūra žiniasklaidoje ir žiniasklaida kultūroje* paskelbę: „Pareiškiame, kad reikalingas nuo papirkėjimo apsaugotas, nešališkas ir stipriausias intelektualines pajėgas vienijantis dienraštis“.

... Grižęs iš Rusijos su kelių tūntų geležinkelio tiesyboje uždirbtu kapitalu, inžinierius ir beletristas Petras Vileišis 1904 m. įsteigė ir išleido pirmąjį lietuvišką dienraštį *Vilniaus žinios*. Kodėl dabar, subrendus naujo dienraščio būtinybei, darom išveivijos lietuviui ar kitam pakankamai kapitalo turinčiam Lietuvos mylėtojai nežengti, nepakartoti šio nelengvo, bet mūsų tautai reikalingo žingsnio?

A. Naujokaitis

Leidiniai

XIX a. lietuvių literatūros istorija

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas išleido stambų 900 puslapių veikalą *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius* (Vilnius, LLI, 2001). Dar niekad šio laikotarpio literatūra nebuvo sulaukusi tokio visapusiško dėmesio. Užsimota pateikti išsamią XIX amžiaus lietuvių kultūros panoramą, jos kontekste išryškinti literatūros plėtotę, aptarti rašytojus, jų kūrinius, literatūros žanrus, bendrąsias grožinės kūrybos raidos tendencijas.

Sumanymas parašyti tokio pobūdžio veikalą kilo senokai — nuvilnijus Atgimimo bangai Lietuvoje, pasibaigus laisvės atgavimu. Ketina pasakviti neįkvepiantį tiesą apie lietuvių literatūrą — išleisti naują, be marksistinės ideologijos priemaišių trijų tomų istoriją. Pirmąjį tomą buvo numatyta skirti senajai lite-

ratūrai, antrąjį — XIX amžiaus literatūrai, o trečiąjį — XX amžiaus literatūrai. Kadangi darbas, įgyvendinamas sumanyta, užsėtė, projektas suskilo į dalis, kurių kiekviena buvo rašoma pagal skirtingą modelį ir nevienodu tempu. 1995 metais Vytautas Kubilius išleido knygą *Lietuvių literatūros istorija. XX amžiaus literatūra*. Pristatoma moji XIX a. istorija yra antroji įgyvendinta didžiojo projekto dalis.

Veikalo *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius* sudarytojas ir vyriausiasis redaktorius — prof. Juozas Girdzijauskas — parašė didžiąją dalį tekstų bei suredagavo knygą. Kiti autoriai — Eligijus Daugora, Vita Grigaliūtė, Algis Kalėda, Regina Mikšytė, Reda Pabarčienė, Irena Skurdenienė, Paulius Subačius, Jonas Šleikys, Vanda Zaborskaitė, Jani-

na Žekaitė ir Audronė Žentelytė.

Knygą sudaro septyni skyriai. Pirmajame nušviečiama „Bendra amžiaus charakteristika“, antrajame — „Kultūrinis literatūros kontekstas“, trečiajame — „Estetinis literatūros kontekstas“, ketvirtajame — „Bendrieji literatūros raidos bruožai“, penktajame — „Literatūros žanrai ir jų kūrėjai“, šeštajame — „Kultūros ramsčiai“, septintajame — „Literatūros aukštumas“. Leidinio pabaigoje pateikti informatyvūs priedai: rinktinė bibliografija, asmenvardžių rodyklė bei iliustracijų sąrašas.

XIX amžius — moderniosios lietuvių tautos atgimimo, tautinės savimonės suformavimo amžius. Lietuviai sugebėjo išsaugoti savo identitetą šiuo sunkiu metu, kai nebeturėjo savos valstybės, buvo valdomi svetimųjų. Mazojoje Lietuvoje teko išskirti germanizaciją, Didžiojoje Lietuvoje — lenkinimą ir rusinimą. Politiniai įvykiai, be abejo, turi įtakos kultūros, tarp jų literatūros, raidai, nors nėra svarbiausi veiksniai. Sovietietims pagrinde grožinės literatūros funkcija laikyta visuomeninės angažuotumas, kai tuo tarpu šioje naujojoje istorijoje iš-

ryškinama estetinė funkcija. Literatūros procesas aptariamas detaliai tautos kultūros ir istorijos kontekste. XIX amžiaus literatūros neįmanoma suvokti atsietai nuo kultūros sampratų.

Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius — tai neideologizuota, sisteminga bei istoriografiniais faktais paremta XIX amžiaus lietuvių literatūros istorija. Iki tol skaitytojai reikėjo tenkintis perne-lyg politizuota, marksistinė ideologija persmelkta keturtome *Lietuvių literatūros istorija* (1957-1968) bei dvitome *Lietuvių literatūros istorija* (1979-1982). Išveivijoje išleistas — Prano Naujokaitis *Lietuvių literatūros istorija* (1-4 t., 1973-1976) ir Lituanistikos instituto *Lietuvių egzodo literatūra. 1945-1990* (1992, 1997). Sovietinės okupacijos metais buvo neįmanoma gauti šių knygų.

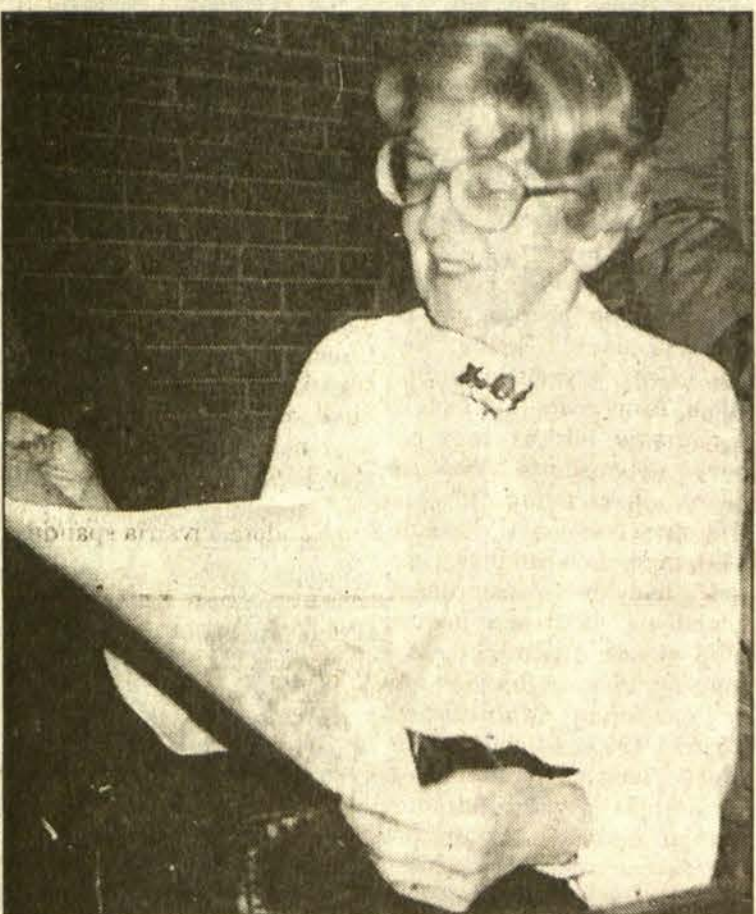
Kai kurie literatūros tyrinėtojai mano, jog literatūros istorijų rašymas — atgyvenęs, nebeaktualus užsiėmimas. Anot jų, tokios istorijos buvo rašomos pozityvumo epochoje. Nesinori su tokia nuomone sutikti: *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, kaip rodo skaitytojų susidomėjimas, aktualus leidinys.

Kodėl? Jau seniai buvo iškilusi būtinybė naujai perversinti literatūrą, naujai suvokti jos, kaip vieningo savaimingo reiškinio, raidą. Esminiai literatūros faktai, rašytojai, jų kūryba nesikeičia — kinta tik jų vertės suvokimas ir interpretacijos. Aptariamame veikalke remiamasi bibliografija, teologija, naujausiais kultūros istorijos, lingvistikos, literatūros teorijos bei kritikos faktais ir vertinimais.

Veikalas parašytas tęsiant lietuvių istorijų rašymo tradiciją. Tradicinė metodologija nepaneigia knygos vertės ir svarbos. Leidinyje gausu faktų, apibendrinti naujausi tyrimų duomenys. Literatūrologijoje, kaip ir apskritai moksle, lygiagrečiai egzistuoja ir tradicinė, ir novatoriška kryptys. Šis leidinys neūkerta kelio moderniškesniems literatūros istorijos variantams.

Naujojoje XIX amžiaus lietuvių literatūros istorijoje prabilta apie sovietmečiu nutylėtą tautinio atgimimo literatūrą, jos svarbą nacionalinės kultūros kūrimuisi. Veikalas sudaro palankias sąlygas tolesniems, pavyzdžiui XX amžiaus, literatūros istorijos tyrinėjimams.

Laimutė Tidikytė

Sonė Pipiraite-Tomariene.

Praėjusio seštantinio, gruodžio 14 d., šeštadienio priedo laidoje prie Stasės Petersonienės straipsnio „Vietoj žibuoklių iš Asvos pakrancio“ (apie a/a rašyt. Sonę Pipiraite-Tomariene) per klaidą buvo išspausdinta Petronėlės Orintaitės nuotrauka. Atsiprašome straipsnio autore už padarytą klaidą.